

BÖLÜM 7
EBLA/TEL MARDIK M.Ö. II. BİN YERLEŐİMİ
VE
AMURRULAR

Ebla'da M.Ö.II.Bin, Amorit Dönemi (AMURRU):

1969 yılında bulunan ve Ibbit-lim tarafından İştar'a ithaf edilmiş olan torso bu döneme aittir.

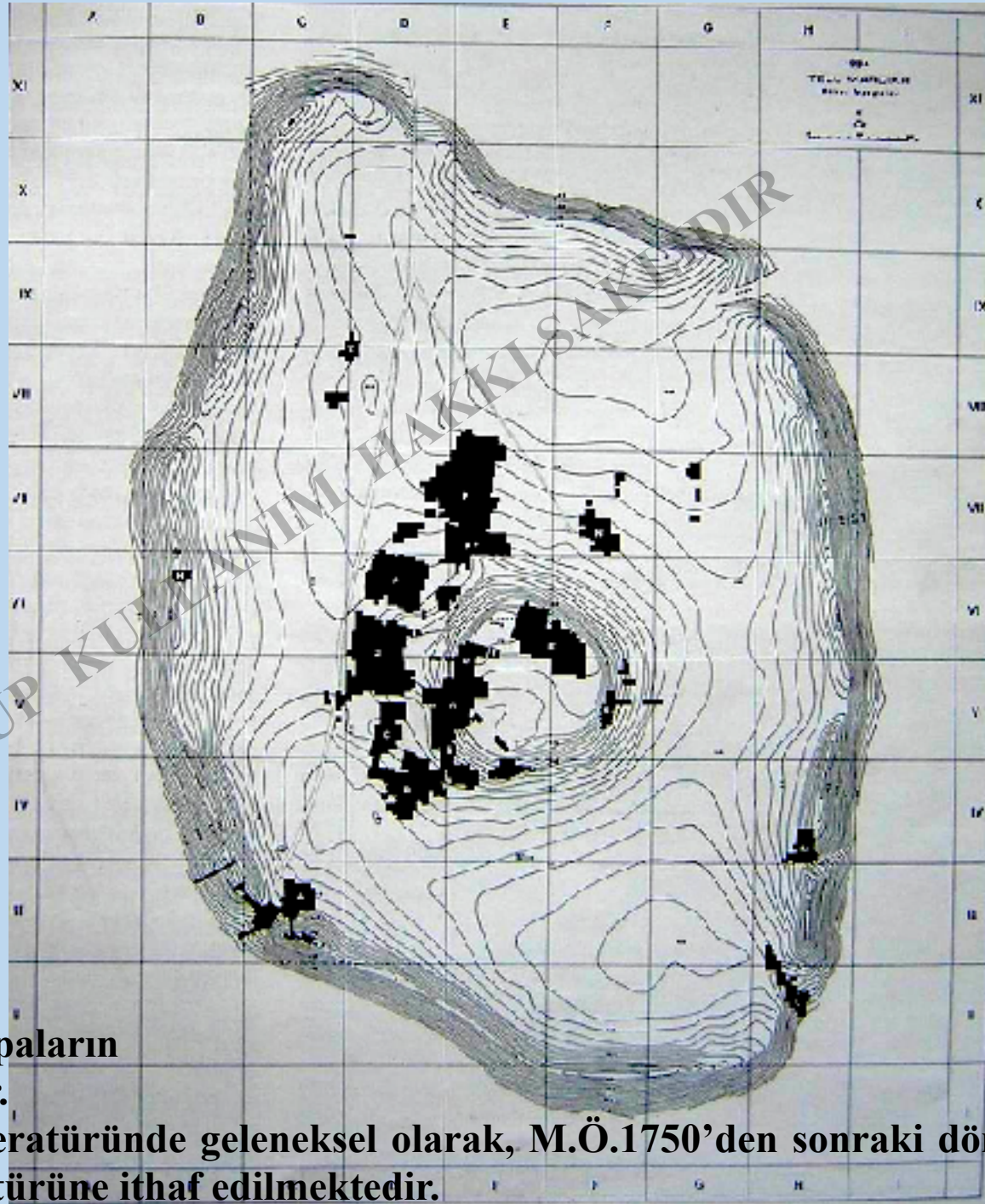
Kent bu dönemde bir rampa ile çevrelenmişti. Rampa kireçtaşı ve kil parçalarının üstüste yığılmasıyla oluşturulmuştu. Uzunluğu 3 km.; Geniřliđi 6 m. dir. Muhtemelen M.Ö.2000 den sonra inşa edilmiştir.

Amorit döneminde Ebla'nın kent yapısı, büyük bir rampa ile çevrelenen halka biçimli aşağı şehir ile hemen hemen yuvarlak yapı bir akropolden oluşmaktadır. Resmi yapılar aşağı şehirde rampalara doğru uzanır, mabetler akropolis çevresinde bulunmaktadır. Rampalar, tabanda 60 m. genişliktedir. Dört adet şehir kapısı mevcuttur.

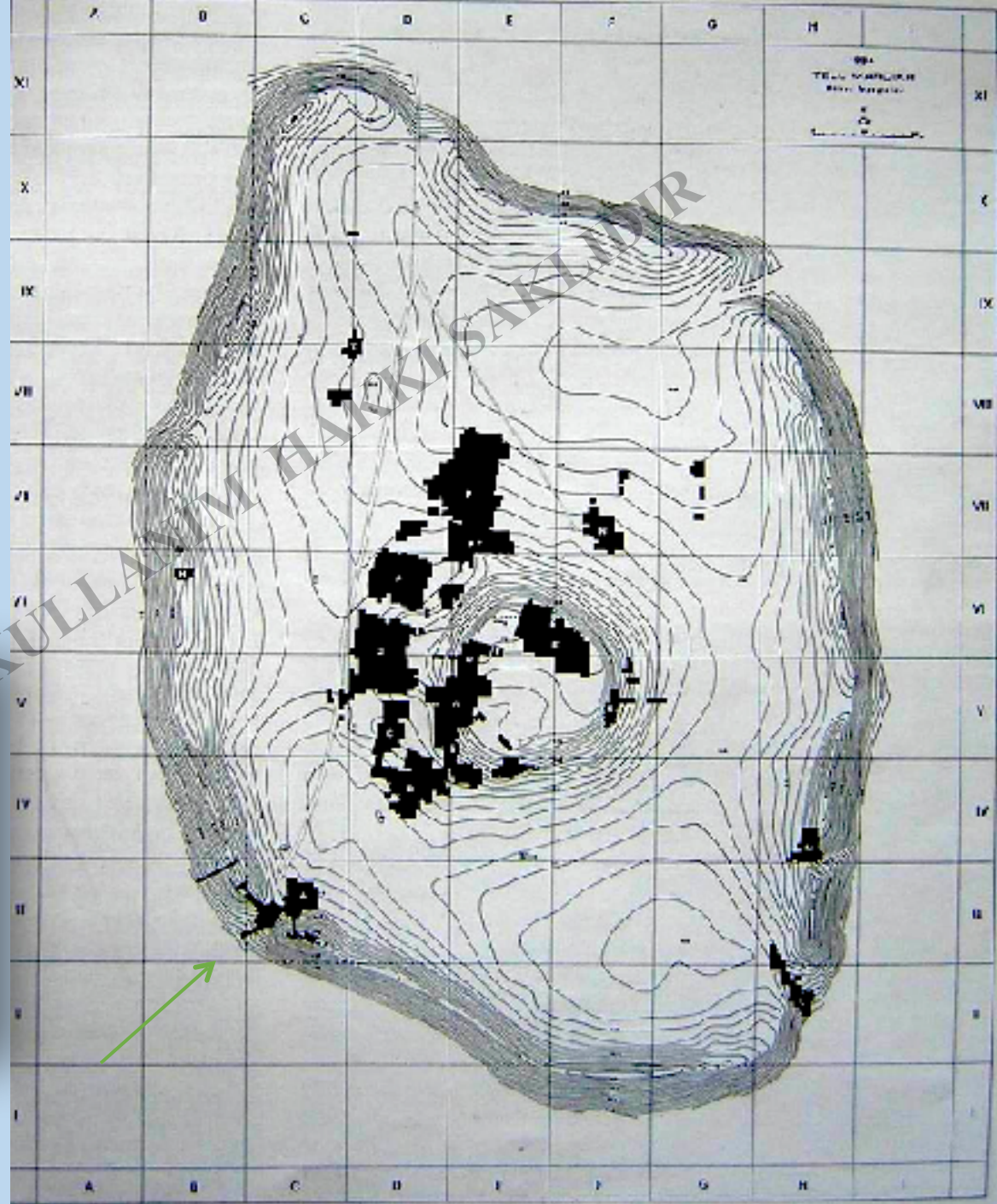
Ebla'daki rampa, toprak rampaların en eski örneklerinden birisidir.

Bu tür rampalar arkeoloji literatüründe geleneksel olarak, M.Ö.1750'den sonraki döneme verilen Filistin'nin Hiksos kültürüne ithaf edilmektedir.

Güneybatı kapısı özel bir öneme sahiptir.

Kapıya dışarıdan iki geçişli bir odadan girilir, ortada büyük bir oda yer alır.

Daha sonra, üç geçişli iki oda ile kapı sona erer. Burada ilk kez görülen bu tür kapılar, Anadolu'da Hitit İmparatorluk döneminde tekrar edilmiştir.

Neo-Assur ve Arami dönemlerine tarihlenen örneklerde de mevcuttur.

Demir devrinin önemli Filistin kentlerinin kapıları aynı geleneği taşır. Özellikle Megiddo, Gezer ve Hazor.

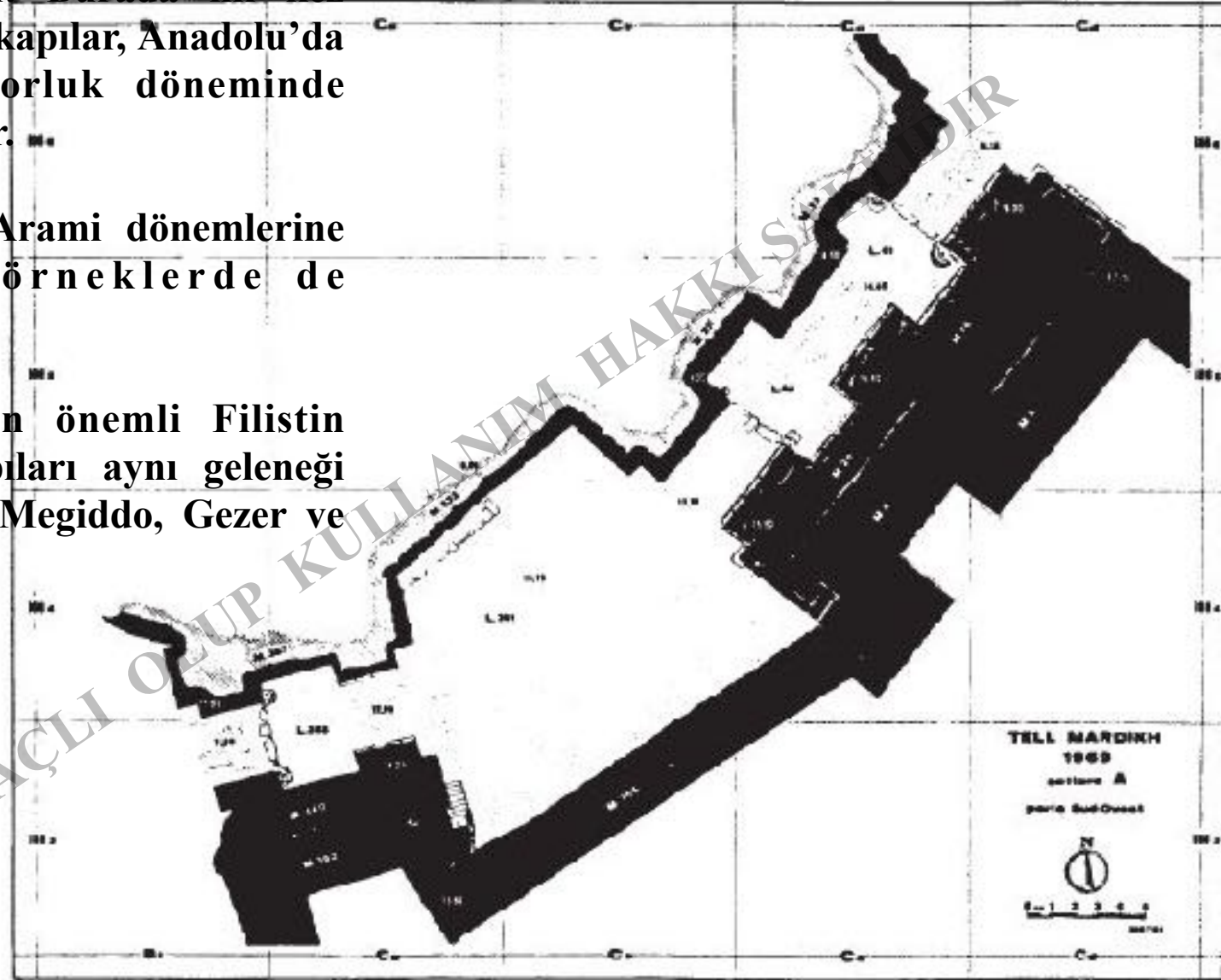
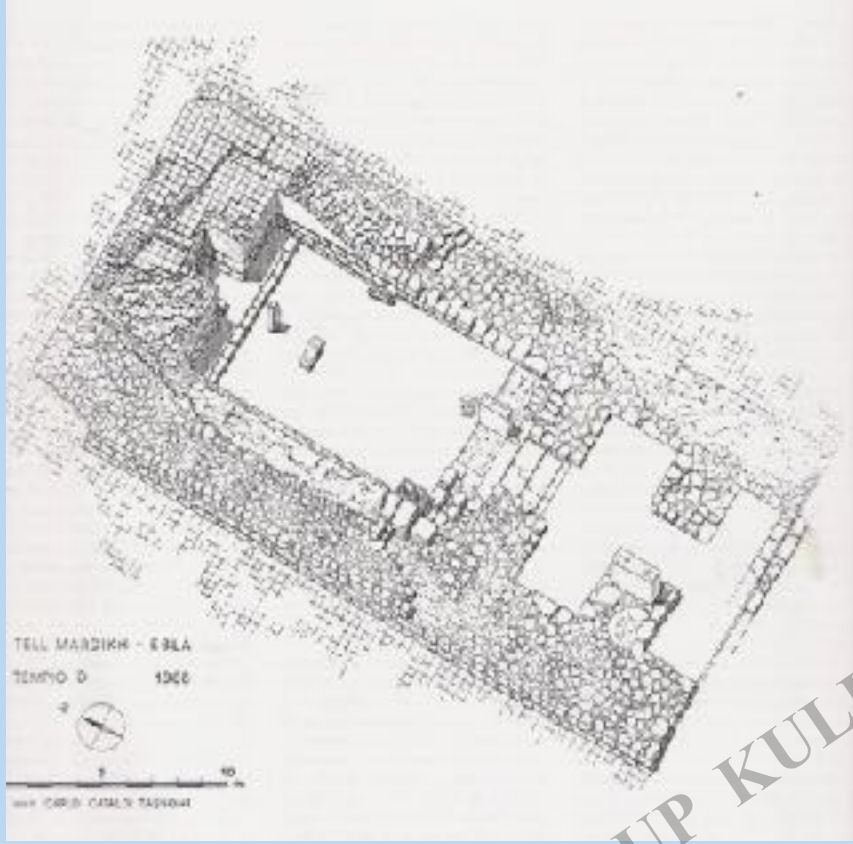

Fig. 14. Damascus Gate in Area A, Middle Bronze I-II.

Ebla M.Ö.2. bin

Ebla, M.Ö.2. Bin Giriş Kapısı Detay

EBLA M.Ö.2. Bin Tapınakları

2000-1600 arasında Ebla'da birçok tapınak inşa edilmiştir.

Kentin ana tapınağı Tanrıça İştara'ya adanmıştır.

Sitadelde İştara D tapınağı, güneyden girişli.

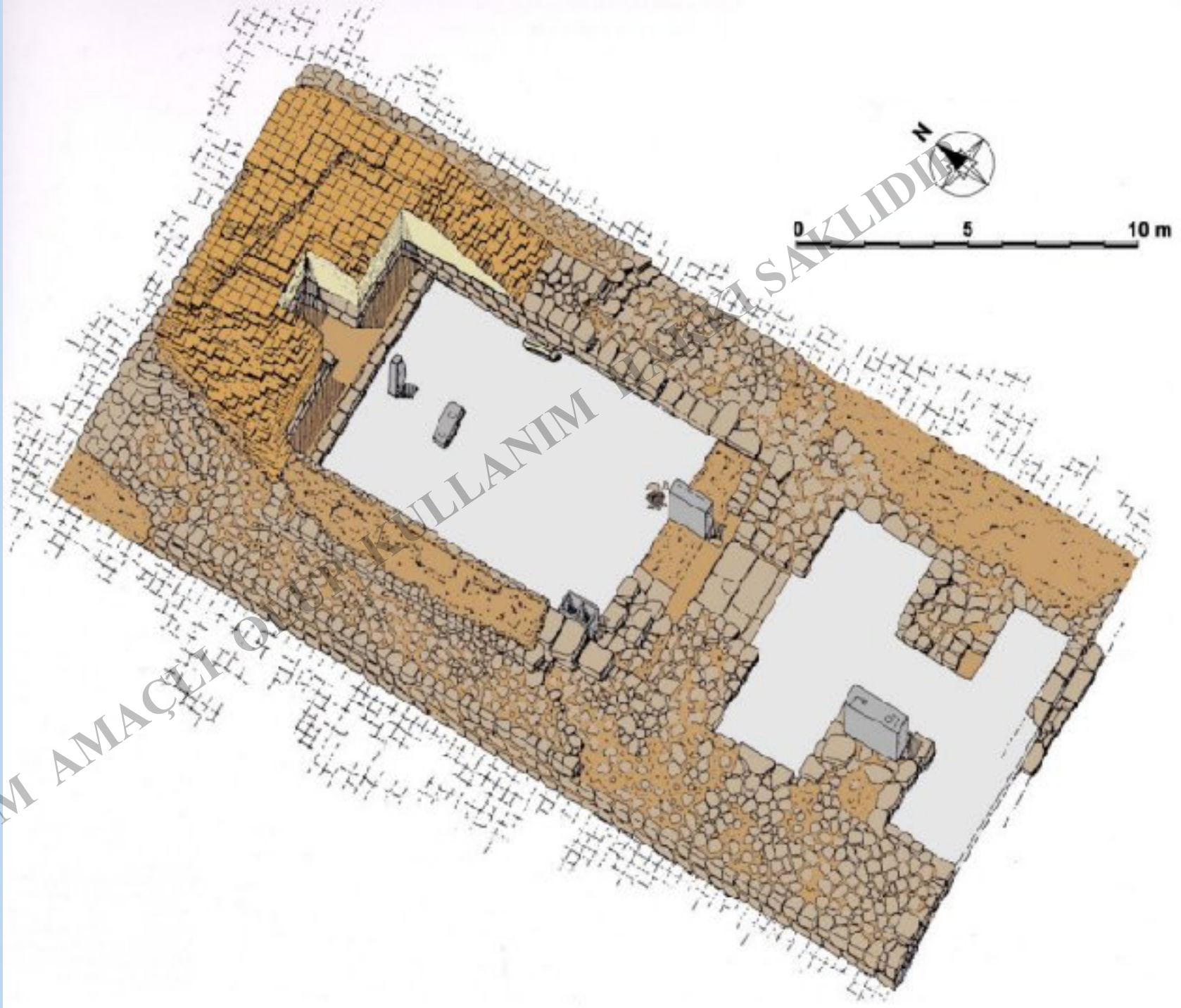
Giriş aksı üçlü planlı vestibül, ante cella ve cella.

Cellada tanrıça heykelinin yer aldığı niş mevcut.

Aşağı şehirde İştara Tapınağı, (P alanı), diğerleri gibi uzun cella doğuya dönüyor,

Bu kentin en büyük mabedidir. Aşağı şehirdeki B1 mabedi kalın duvarları ve tek odası ile karakteristik bir yapıya sahiptir. Yüksek bir yapıya sahip olmalıdır.

D
Mabedi

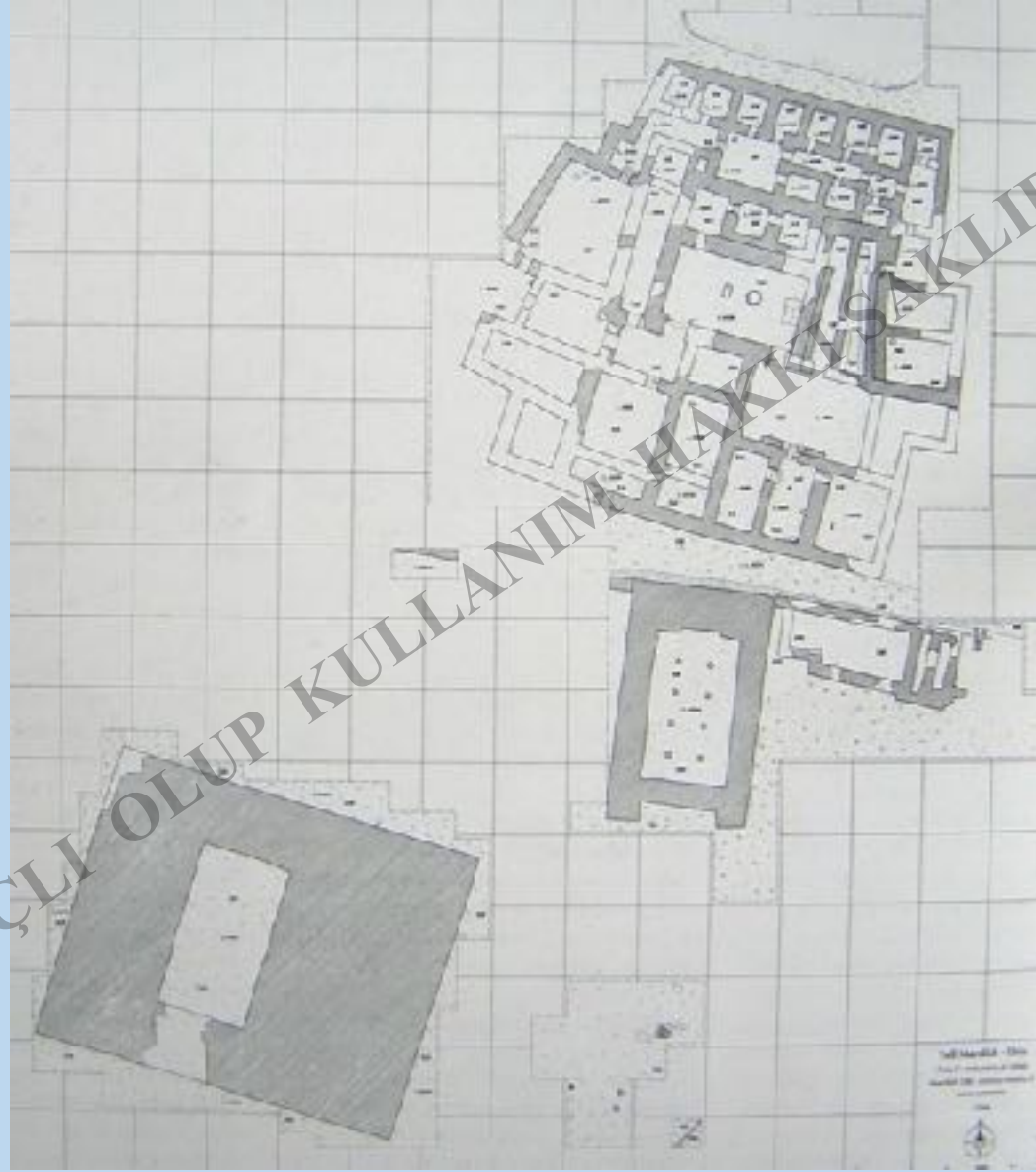

**Akropolisin kuzeyinde saray,
batısında büyük N mabedi de iyi
durumda korunmuş olup, bu tür
kutsal yapıların K.Suriye
kökenini teyid eder. Bunlar
Suriye-Filistin bölgesinde tipiktir.**

**M.Ö.II.binin ikinci yarısında
Megiddo ve Shechem'de iyi
bilinmektedir.**

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

P Alanı İştar
Kutsal
Bölgesi,
Mardık IIIB,
Orta Tunç II

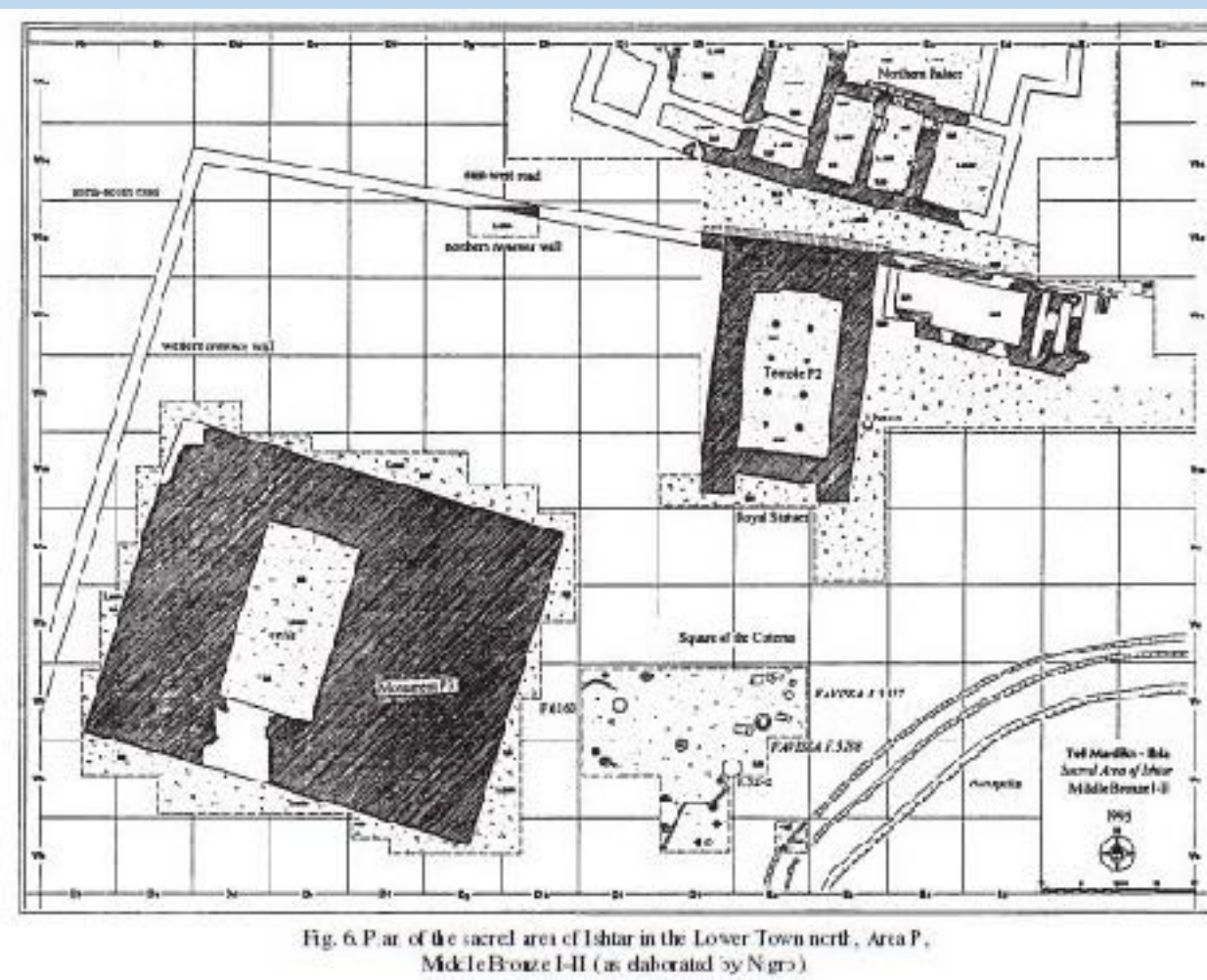
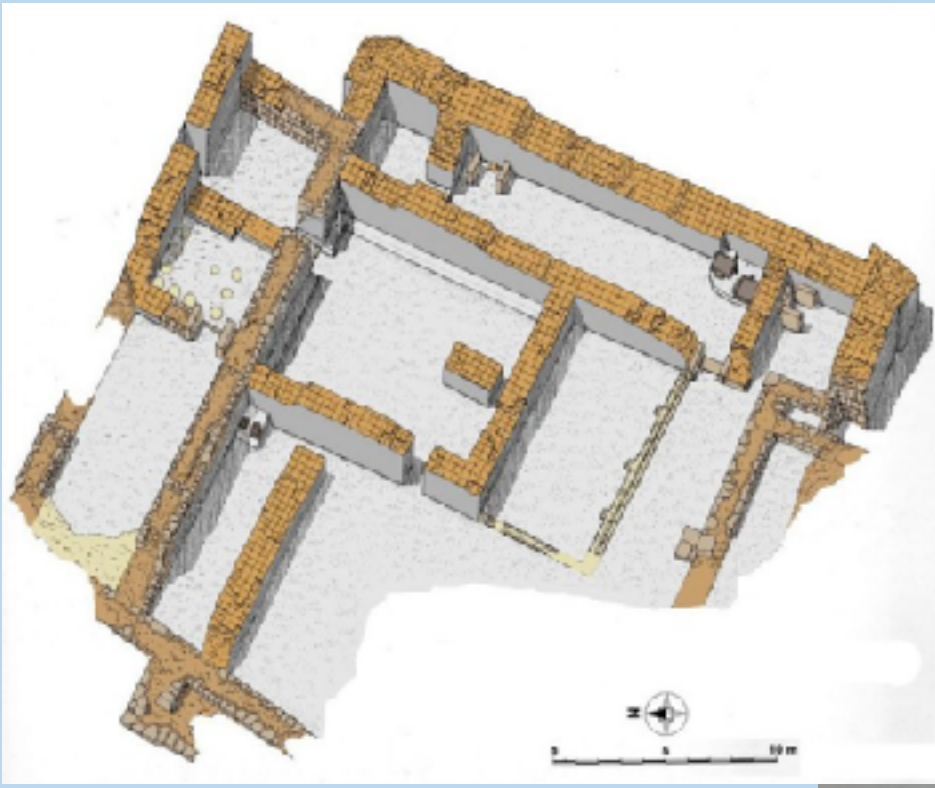

Fig. 6. Part of the sacred area of Ishtar in the Lower Town north, Arta P., Middle Bronze I-II (as elaborated by Ngrs)

Akropoliste Büyük Mabet'i görüyoruz. Aşağı kente hakim bir yerde, batı yamacında inşa edilmiştir. İki geniş teras, Akropolisin batı eğiminin hatlarını şekillendirir. Burası yapılar için büyük bir platform teşkil eder. Burada, vestibül, ante-cella ve cella yer alır.

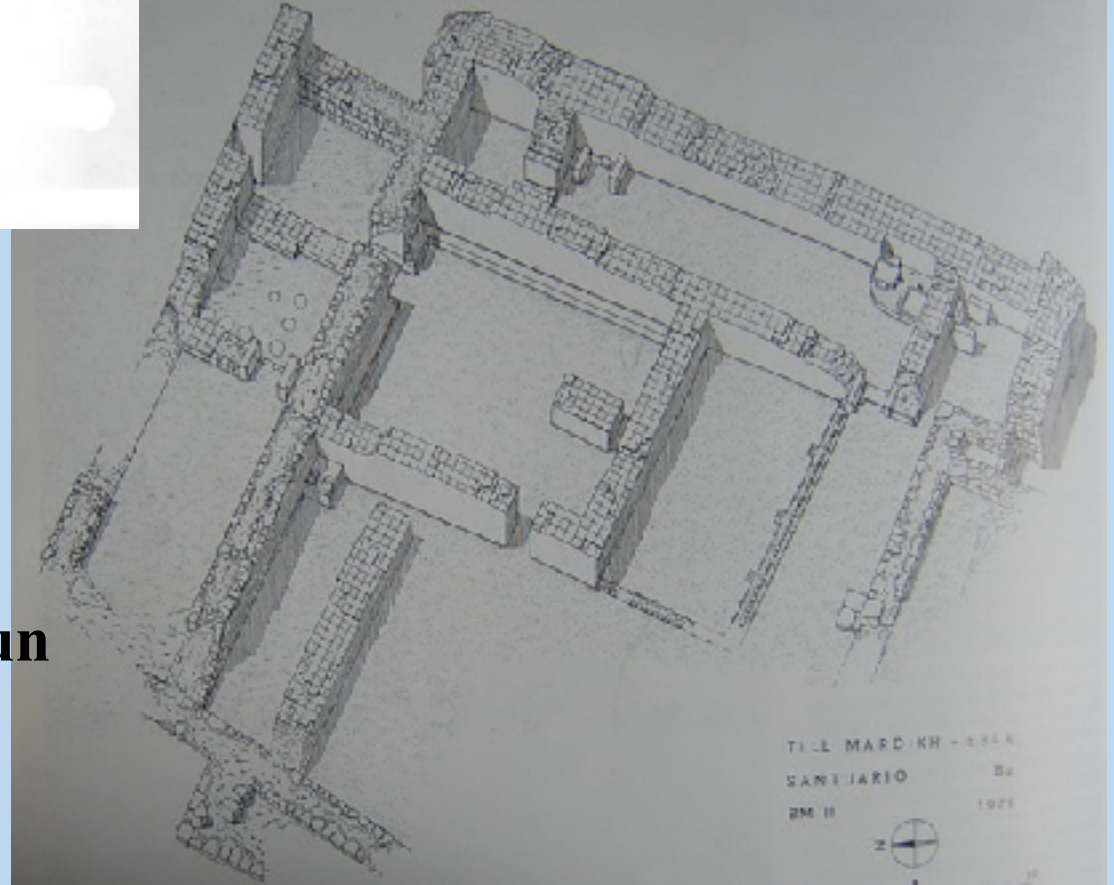

P Alanı İştar Kutsal Bölgesi, Mardık IIIB, Orta
Tunç II, P3 yapısı

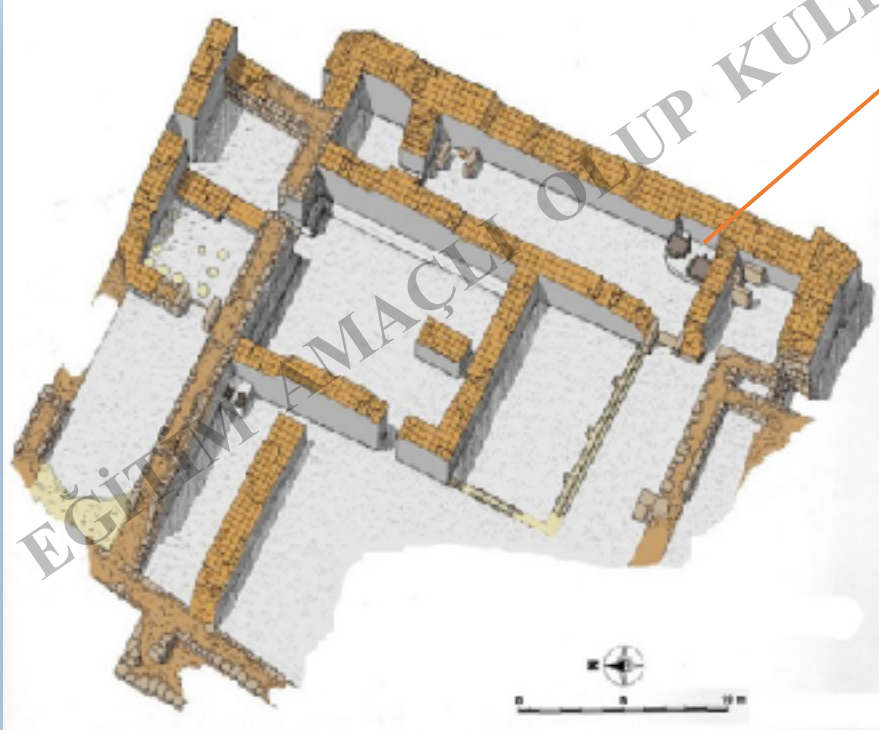

B2 Kutsal Yapısı

Aşağı şehirde B2 mabeti bulunmaktadır. podyumlu geniş bir avlu, kısa kare ve uzun dar olarak değişim gösteren odalarla çevrili. Tümü kült özelliklerine uygun inşa edilmişler.

**Bazalt kurban
masaları var.**

EBLA M.Ö.II. BİN YIL SARAYLARI

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

Genellikle sarayların kuzey kesimleri servis alanlarıdır, bu kesimde yemek hazırlığı ile ilgili küçük odalar mevcuttur; Sarayda kurala bağılı olarak bir kare plan hakim, büyük avluyu çevreleyen uzun odalar erzak odaları var.

Mezopotamya saraylarından farklı olarak Ebla saraylarında büyük avlu çevresinde kanatlar mevcut değil.

Merkezi alanın ki burası törensel alandır, çevresinde küçük avlular ve koridorlar var.

Batı sarayında belirgin olarak üst kat depo odalar var, Güney sarayında da olmalı, sarayın birçok kesiminde merdivenler mevcut.

İşlevsel yapılar süslemeleri ve buluntuları ile kentin zenginliğini yansıtırılar.

Güney Sarayı

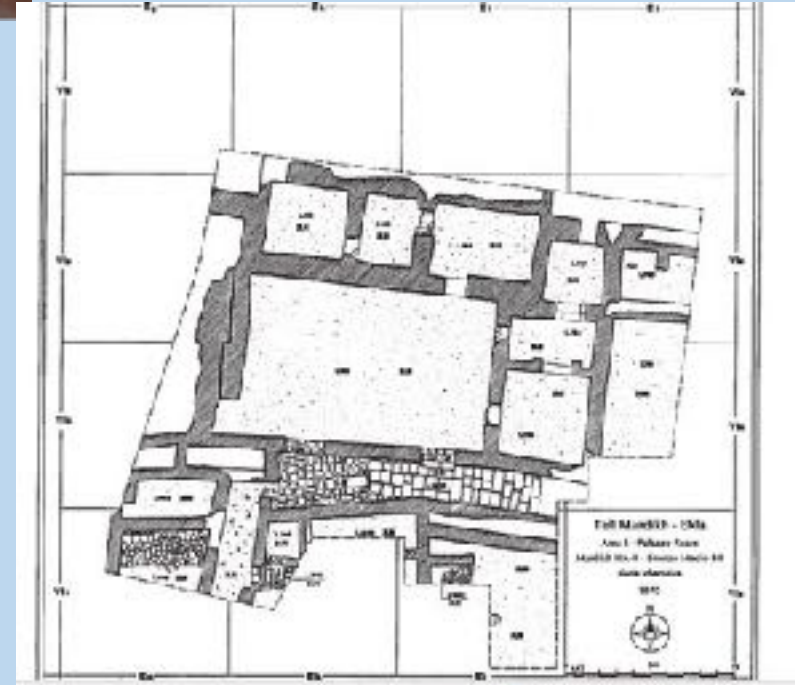
Kuzey sarayı

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

Akropol'de E sarayı

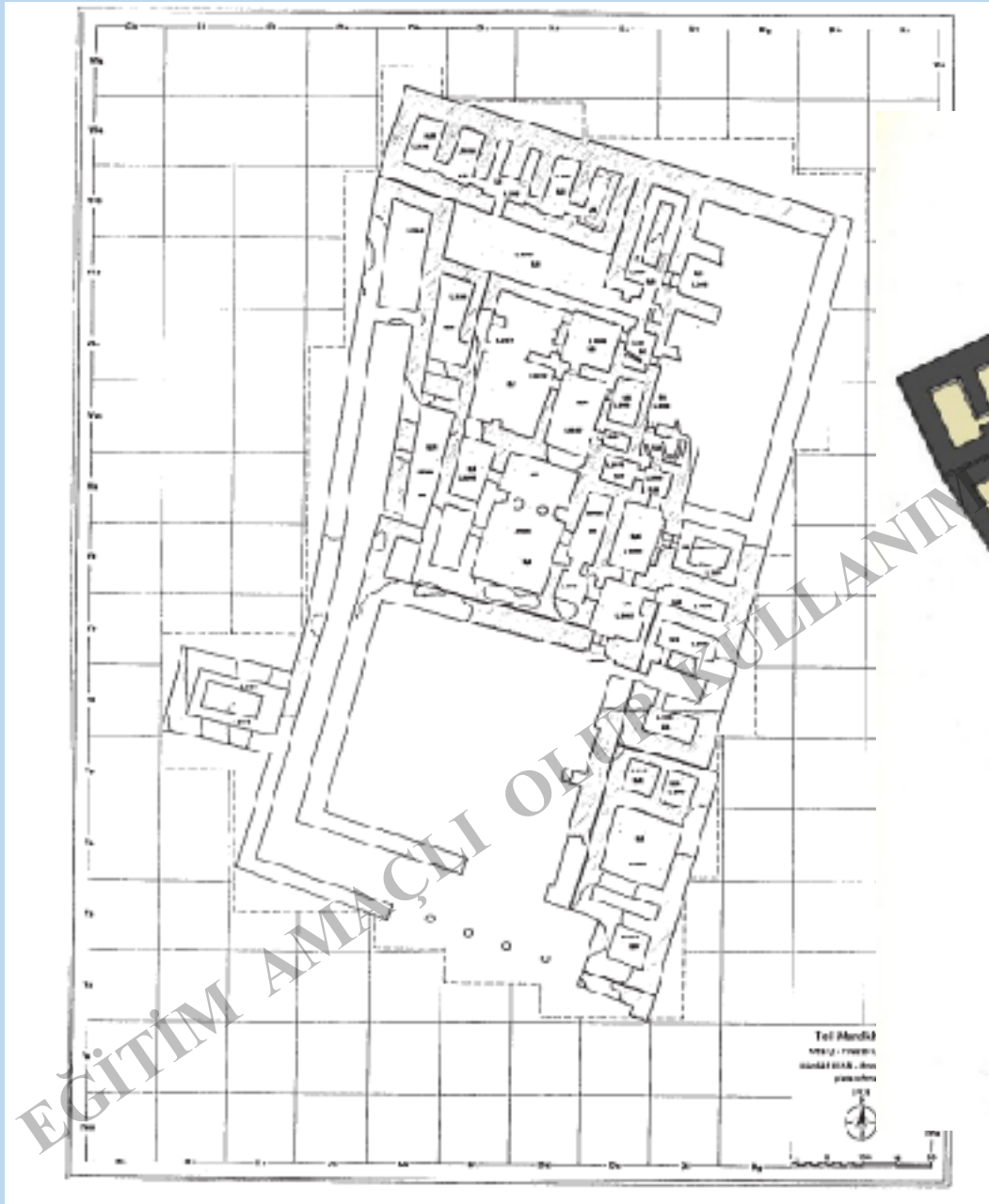
BATI SARAYI (Q Sarayı)

Orta Tunç I'de inşa edilmiş (2000-1800) Babil'de İsin-Larsa ile çağdaştır.

Geniş bir yapı, Kuzey-güney yönünde 115m. uzunlukta ve 60-65m. genişlikte. Düzensiz dikdörtgen biçimlidir.

Sarayın planı, bir yapının serbestçe düzenlenen ve tekrarlanan özelliğini sergiler. Bir avlu ile çevresinde 2 veya daha fazla odaların oluşturduğu düzenleme mevcut. Batı sarayının mimarisi, Eski Suriye özelliklerini tanımlama için önemli bilgiler sağlar. İç avlular küçük olup, dikdörtgen biçimli ve genellikle duvara paraleldirler. Avlular ve dış duvarlar arasında "orthogonal" odalar yer alır.

BATI SARAYI

Q SARAYI (BATI SARAYI) NEKROPOLÜ

TELL. MARDIYN. IRLA

POGEI PALAZZO Q

BM II

Sarnıç Mezar

Keçiler Beyi Mezarı

Prenses Mezarı

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIMI HAKKI SAKLIDIR

Hotepibra Asası, Sarnıç Mezar

Keçiler Beyi Mezarı

Keçiler Beyi
mezarı B2 ve C
hipojesi

EĞİTİM AMAÇLI OLARAK KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

Keçiler Beyi Mezarı

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

Keçiler Beyi Mezarı

EĞİTİM AMAÇLI OLAN BİR KULLANIM ALAKKI SAKLIIDIR

Keçiler Beyi Mezarı

Keçiler Beyi Mezarı

Keçiler Beyi Mezarı

Hipopotam Dişi

(Aorio ippopotamo)

Ebla

Kültepe Ib

BİBLOS

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIMI HAKKI SAKLI DİR

KÜLTEPE

Karşılaştırma

EĞİTİM AMACIYLA

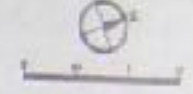
PRENSES MEZARI

Q SARAYI (BATI SARAYI) NEKROPOLÜ

TELL. MARDİN - 1964

POĞE - PALAZZO Q

BM II

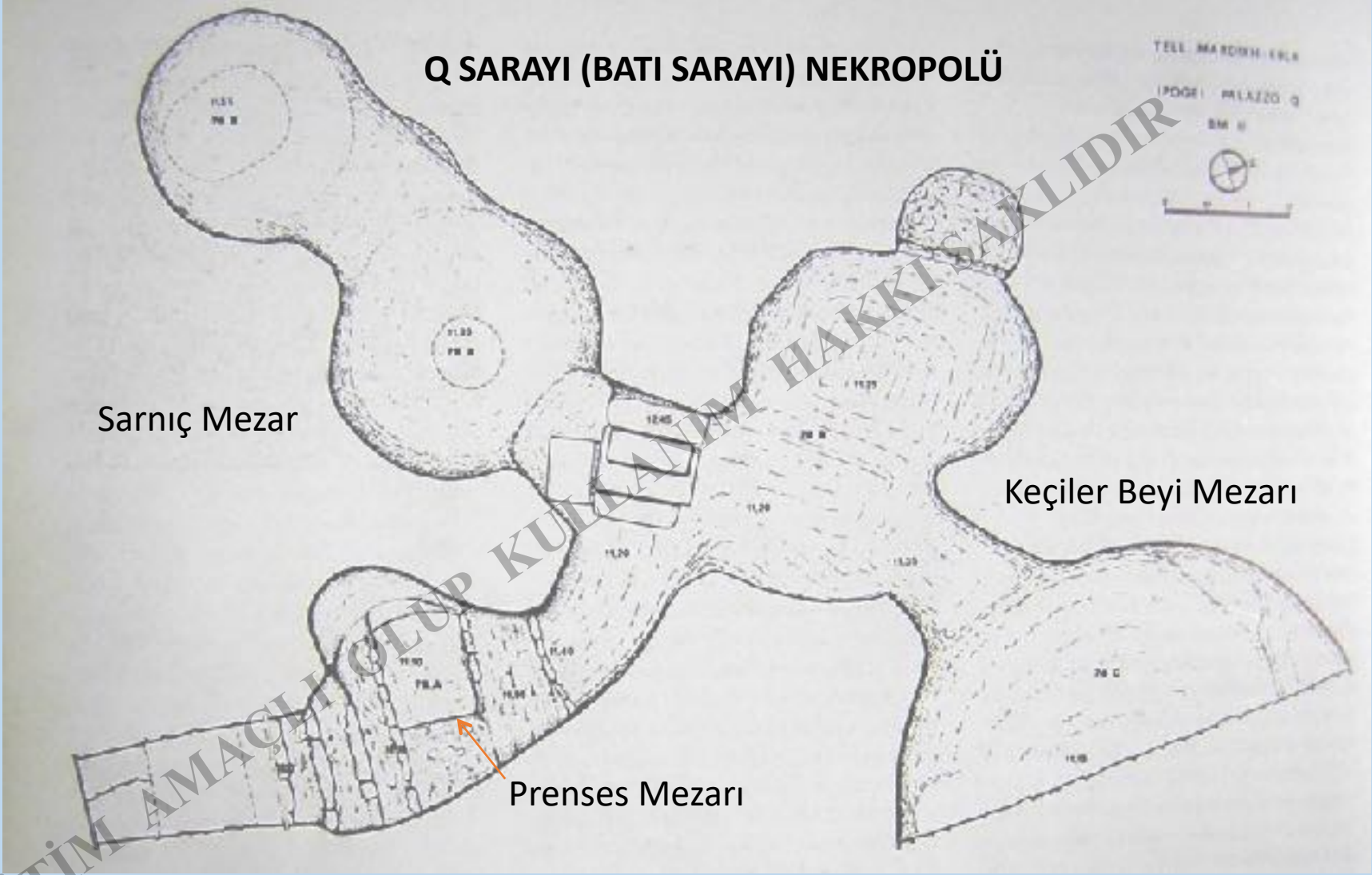

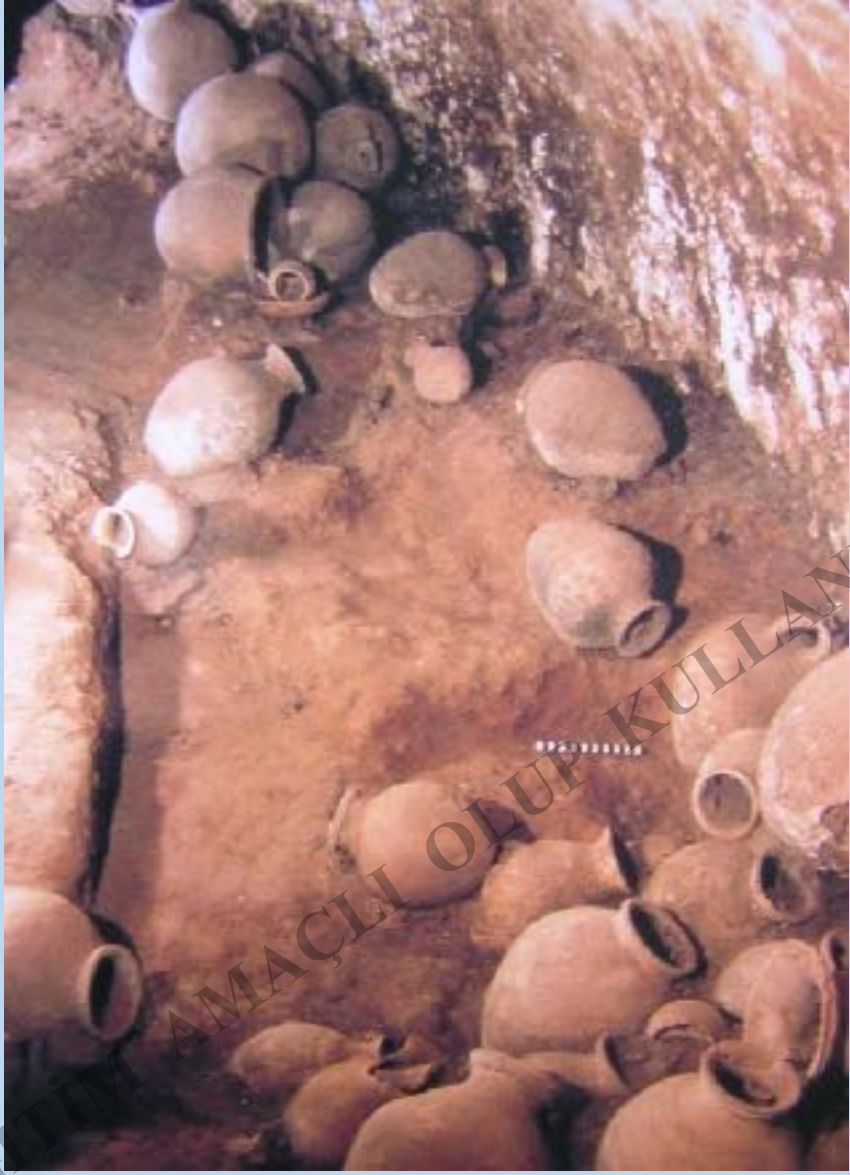
Sarnıç Mezar

Keçiler Beyi Mezarı

Prenses Mezarı

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIMI HAKKI SAKLIDIR

Prenses Mezarı

EĞİTİM AMACI OLUP KÜLTÜR HAKKI SAKLIDIR

Prenses Mezarı

Prenseler Mezarı

Keçiler Beyi Mezarı

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

Prenses Mezarı

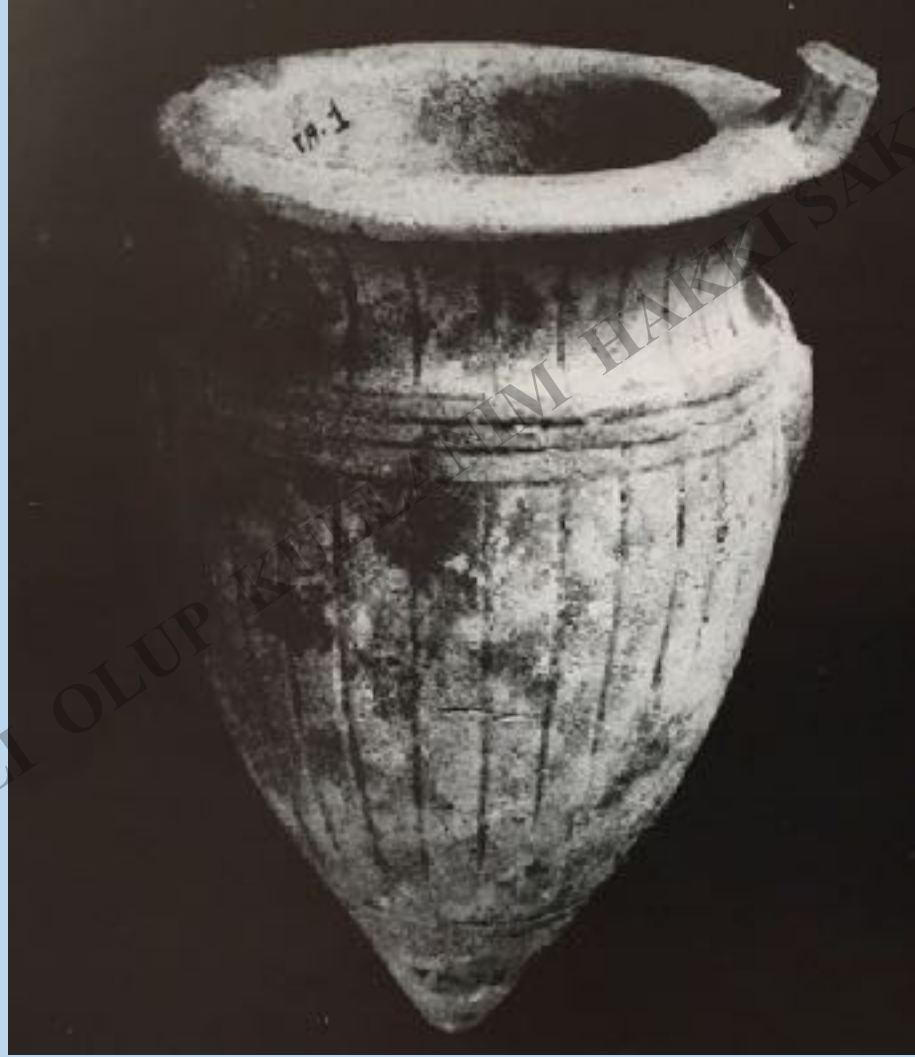
Kültepe Ib-II

EĞİTİM AMACI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

EĞİTİM AMACI

KULLANIM HAKKI SAĞLADIR

Ebla M.Ö.2. bin akropol

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKK SAKLIDIR

Batı Sarayı Un
Öğütme Odası

EĞİTİM

Akrobat Steli

EĞİTİM AMAÇLI

LİDİR

İştar stel,

Saraydan Mısır
Tarzı Aplik

EĞİTİM AMACI OLAN KURANIM İZLENİ SAKLIDIR

EĞİTİM ANAHTAR SÖZÜMLERİ

**Amurrular ve Sonrasında Mezopotamya ve Kuzey Suriye'nin
Siyasi Yapısından Bir Kesit**

MÖ 1894'te Babil'de bir Amori hanedanı kuruldu ve bu sülaleyle birlikte kentin kazandığı üstünlük, politik olmasa da psikolojik olarak, 2000 yıl boyunca korundu. Gördüğümüz gibi bu tarihe kadar Babil kenti, ülkesinin tarihi üzerinde herhangi bir iz bırakmamıştı. Ama 100 yıl kadar sonra bu kent, bütün Mezopotamya'ya —kısa süre için de olsa— hükmeder duruma gelmiş ve sonuçta bütün Sümer ve Akad'a adını vermişti; bugün bile aynı ad kullanılmaktadır.

Dönemin çiviyazısı tabletlerinde kullanılan ve nüfusun çoğunluğu tarafından konuşulduğu düşünülen dile de bilginlerce (veya daha sonraki lehçelerden ayırmak için özel olarak Eski Babilce) demektedirler. Dilbilimciler açısından yazı ve dilde Eski Babil'i simgeleyen değişiklikler genelde MO 20. yüzyılın ikinci yarısından yani 4. veya 5. kuşak Isin krallarından önce görülme de, arkeologlar, Ur'un düşüşünden (M.Ö.y. 2004) MÖ 1595'te Babil'in Hititler tarafından yağmalanmasına kadar olan döneme Eski Babil dönemi demektedirler.

Babilce yeni bir dil değildir, Akadca'nın daha sonra ortaya çıkan bir şeklidir; Agade krallarının ve daha öncekilerin kullandıkları eski lehçeye ise, daha sonraki Babil formlarından ayırmak için özel olarak Eski Akadca denmektedir.

Babil adının (Akadca *Bab-ilim*, kutsal kitaplarda *Babel*, “tanrının kapısı”) uzun süre eski Sümer adı *Kandingirra* 'nın sadece bir çevirisi olduğu düşünülmüştür. Fakat kentin adı ilkin Akad formunda *Bab-ilim* olarak görülmektedir; bununsa, daha eski bir ad olan ve anlamı bilinmeyen *Babil'den* türediği kabul edilmektedir artık.² Çok sonra *Bab-ilani* “tanrıların kapısı” biçiminde çoğulu görülmüştür. Bu terim de Yunanca /3a/3v2wv olmuş ve günümüz İngilizce'sinde Babylon) olarak yerini almıştır.

Birinci Sülale'nin kurucusu Sumu-abum'un (1894-1881) yıl adları Marduk'tan bahsetmemektedir. Onun yerine geçen ve sülalenin geri kalanı tarafından asıl ataları olarak kabul edilen Sumulael'in 21. senesinden önce Eski Babil'de Marduk'a adaklar yapıldığına dair kayıt bulunmamıştır. Yıl adlarına göre, Sumulael tanrı için altın ve gümüş kaplamalı bir taht, iki yıl sonra da Marduk'un karısı Sarpanitum için bir heykel yaptırmıştır. Agade'yi kurarken Sargon'un Babil'den kutsal toprak taşıyarak (Agade'nin yanı başında bir Babil "kopyası" yapmak için) kutsallığa saygısızlık ettiği masalının, Babil'in sonraki kutsallık iddialarına güç kazandırmak için uydurulduğu açıktır.

Şimdi British Museum'da olan bir tablet, birkaç kuşak sonra Asur tahtını ele geçiren bir başka Amori kralı Şamşi-Adad'ın soy ağacını anımsatan ve muhtemelen kabile şeyhlerinden oluşan bir "atalar" listesi yerse de, birinci Babil sülalesinin cedleri hakkında çok az şey bilinmektedir.³ Ayrıca bu sülalenin ilk başlarında yaşanan olaylar hakkında da pek bilgimiz yok.

Hammurabi (1792-1750) tahta geçtiğinde, Babil hala ufak ve önemsiz devletlerden biriydi. Çağın belgeleri, egemenlik bir merkezden diğerine geçtikçe değişen koalisyonlarda birleşen rakip krallıkların yarattığı istikrarsız bir politik ortamı tanımlamaktadır. Başarıya ulaşmak için, maddi kaynaklara sahip olmak kadar politik entrika becerisinin de gerekli olduğunu ortaya koyar

Anlaşıldığı kadarıyla, Hammurabi ilk yıllarını iç idari işlere adanmıştı.

İkinci yılında “ülkeye adalet getirdi”. Burada, ünlü yasalarının yürürlüğe girmesiyle doruğa erişen reform hareketinin başlamasına bir gönderme yapılmaktadır. Kastedilen, yasaların kendisi değil, o dönem krallarının tahta geçtiklerinde çıkardıkları reform fermanı yani *mişarum* bildirisi. Hammurabi devrinin ilk 50 yılında, askeri seferlerine işaret eden yalnızca 3 yıl adı kayıdır ve Babil onun egemenliğinin ancak ikinci yarısında büyük bir güç haline gelmiştir. Kuşkusuz, dönemin baskın kişiliği Şamşi-Adad’dır.

Daha becerikli olan büyük kardeş İşme-Dagan da, Asur kentinin ukarısında Dicle’nin doğusunda bir idari merkez olan Ekallatum’da genel valiydi. Babaları Şamşi-Adad ise, ülkeyi iki başkentten yönetiyordu: Biri Asur, diğeri de kuzeydoğu Suriye’deki Şubat-Enlil’di.

Daha becerikli olan büyük kardeş İşme-Dagan da, Asur kentinin yukarısında Dicle’nin doğusunda bir idari merkez olan Ekallatum’da genel valiydi. Babaları Şamşi-Adad ise, ülkeyi iki başkentten yönetiyordu: Biri Asur, diğeri de kuzeydoğu Suriye’deki Şubat-Enlil’di.

Şamşı-Adad ve oğullarının İç yazışmaları, özellikle zamanın politik anlayışını açığa çıkarmakta ve bu dünyadan bize ulaşan en insani belgeler arasında yer almaktadır. Yasmah-Adad tembel bir gençti ve babası onu devamlı yola getirmeye çalışıyordu:

Sen erkek değil de çocuk musun, sakalın yok mu? Ergenliğe eriştiğin halde hılı bir yuva kuramadın... Evine bakacak kim var? Yönetici iki üç gün bile görevlerini aksatırsa, yönetimin çökeceğini bilmez misin? Neden bu göreve birisini atamadın? Diğer bir pasajda, İşme-Dagan'ın kazandığı büyük bir zaferi anlattıktan sonra şöyle devam eder: Kardeşin burada büyük bir zafer kazanırken, sen orada [Mari'de] kadınların arasında yan gelip yatıyorsun.

Diğer mektuplar da aynı mesajı taşımaktadır: Sana gelince.., daha ne kadar zaman sana yol gösterip duracağız? Daha ne kadar zaman kendi evini yönetmekten aciz olacaksın? Kardeşinin uzak diyarlarda ordular yönettiğini görmüyor musun?

İşme-Dagan da kardeşini azarlamaktan geri kalmaz ve bir mektupta şöyle yazar: Bunun için niye feryat ediyorsun? Yaptığın hiç de doğru değil.

Tembel kardeşine göre daha becerikli olmakla birlikte, İşme-Dagan da babasının ayarında bir hükümdar olmadığını göstermiştir Diğer mektuplar da aynı mesajı taşımaktadır:

Sana gelince.., daha ne kadar zaman sana yol gösterip duracağız? Daha ne kadar zaman kendi evini yönetmekten aciz olacaksın? Kardeşinin uzak diyarlarda ordular yönettiğini görmüyor musun?

İşme-Dagan da kardeşini azarlamaktan geri kalmaz ve bir mektupta şöyle yazar: Bunun için niye feryat ediyorsun? Yaptığın hiç de doğru değil.

Hükümdarlar arasındaki ilişkiler, ortak bir davranış modeline uygun olarak yürütülürdü. Krallar arasında gidip gelen mektup ve armağanlar, birer dostluk göstergesiydi ve bunların kesilmesi ilişkilerin sona ermesi anlamına gelirdi.

Ozel ulaklara diplomatik görevler verilir; bunların karşılanması ve gördükleri muamele çok önem taşırdı. Gelen ulakları bekletmeksizin krala yönlendirmek, yerel yöneticilerin görevidir. Yasmah-Adad bu gibi ulakları bazen geciktirdiği için babasından zaman zaman sert mektuplar alırdı.

Bir keresinde, arabası arızalanan bir elçinin yola devam edemeyeceğini babasına bildiren Yasmah-Adad, sert bir yanıt almıştı: “Bir eşeğe de mi binemiyor?” (Günümüz okuyucusu “Niye at değil?” diye sorabilir, ama yaban atı, *equus caballus*, Batı Asya doğusunda rastlanan bir tür değildi. Sümerce “yabancı merkep” veya “dağ merkebi” olarak nitelenen ehlileştirilmiş at ise, Mezopotamya’da sadece bir iki asır önce kullanılmaya başlamıştı ve bu yaratıklar henüz sonradan krallar tarafından gösterilecek itibara sahip değillerdi. Hatta, hiçbir beyefendinin binmeyeceği bayağı hayvanlar olarak kabul ediliyorlardı. Zimri-Lim’e yazılan bir mektup, bu tür barbarca ve şerefsiz adederden uzak durmasını söyler: “Efendim krallık şerefimi korusun. Katırların çektiği bir arabaya binsin ama at sırtına binmesin.

Aynı seviyedeki hükümdarlar birbirlerine “kardeşim” diye hitap ederken, efendiyle vasalı birbirine “baba”, “oğul” derlerdi. Kral’a hemen altındakiler de “efendim” diye hitap ederlerdi.

Bu savunma diplomasisi ve genel zayıflık, 29. hakimiyet yılında Hammurabi'nin daha saldırgan bir askeri politika gütmeye başlamasıyla birlikte, aniden değişikliğe uğradı: Babil kralı bir iki yıl içinde sadece Babil Ulkesi'nde değil — kısa süreliğine de olsa— Asur Ulkesi'nde de kendisini en üstün hükümdar olarak kabul ettirmişti. Aralarında Subartu (Işme-Dagan döneminin Asur'u) ve Eşnunna'nın da bulunduğu zorlu yandaşlarıyla birlikte Elam'ı —olasılıkla savunmada— yendikten sonra, ertesi yıl (1763) Rim-Sin'in yönettiği Larsa'yı da ele geçirmişti. Mari'den yardım isteyen bir mektup, bu seferde Eşnunna'nın da desteği olduğunu gösterir ama ertesi yıl Asur Ulkesi ve Eşnunna'ya karşı kazanılan yeni ve büyük bir zafer kayda geçirilmiştir. Daha önce Larsa'nın egemen olduğu güney Babil Ulkesi'nin de elde edilmesiyle, Hammurabi geleneksel Sümer ve Akad Kralı unvanını da kazanmıştır. Daha sonraki yazıtlarında bu unvanla haklı olarak gururlandığını belirtmektedir.

Hammurabi kent duvarlarının yıkılışını kayda geçirmiştir. Asur Ulkesi ve Eşnunna dikbaşı direniş noktaları olarak kalsa da, Hammurabi yasalarının giriş kısmında Hammurabi'nin Asur ve Ninova kentleri üzerindeki egemenliğı açıkça belirtilmektedir. Buna göre, saltanatının sonunda Hammurabi bütün Mezopotamya'ya hakim olduğunu düşünmektedir. Yazıtları da gösterir ki, Hammurabi kendini sadece Sümer ve Akad krallığının geleneksel varisi olarak görmekle kalmaz, imparatorluğu Agade krallarıninkine kıyaslanamazsa da, onların da varisi sayar. Naram-Sin gibi kendine “Dünyanın Dört Bir Yanının Kralı” unvanını vermiş ve daha önce hiç görmediğimiz şekilde bunu “Sümer ve Akad Kralı” unvanıyla birlikte kullanmıştır.

Hammurabi ebedi bir ulus devleti kuramamışsa da, Babil Ulkesi'ndeki başlıca kent devletlerini yenip ülkeyi —kısa süreli de olsa— Babil kentinin egemenliğı altında birleştirerek. sonraki iki binyıl boyunca Mezopotamya tarihini etkileyecek bir politik sonuç elde etmiştir. Babil kenti neredeyse bir gecede krallık merkezi olmuş ve Yunanlar Seleukeia'yı kurana kadar bu durumunu rakipsiz olarak devam ettirmiştir. Babil dini merkez olarak varlığını ise MS 1. yüzyıla kadar sürdürmüştür ve gizemini de hala korumaktadır. Babil'in ülke üzerinde daha sonraki hakimiyeti, meşru krallık bahşedici olarak Nippurlu Enlil'in yerini Marduk kültürünün almasıyla ilgilidir. Ama bu dinsel değışiklik Hammurabi'den çok sonra gerçekleşmiştir.

Hammurabi, döneminin simgesi olarak kalmıştır. Bugün sahip olduğı büyük kral ve kanun adamı şöhreti, kendine has özellikleri olmasının yanı sıra, döneminden kalan çiviyazılı belgelerin erken bulunmasına da bağılıdır.